

არაპირდაპირ დაზიანებული პირის მოთხოვნა და მისი გამორიცხვა

(ნაწილი 2)

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

როგორც წინა სტატიაში აღინიშნა,¹ რომლის გაგრძელებასაც წარმოადგენს მოცემული ნაშრომი, ერთმანეთისაგან უნდა გაიმიჯნოს არაპირდაპირი (გაშუალებული) კაუზალობის შედეგად დამდგარი ზიანი და არაპირდაპირი (რეფლექსური, მესამე პირის) დაზიანება. გაშუალებული კაუზალობა სახეზეა მაშინ, როდესაც სიკეთის დაზიანება დამზიანებლის ქმედების გარდა დამატებით კიდევ სხვა, დამოუკიდებელი ფაქტორით იყო განპირობებული.² ამისაგან განსხვავებით, არაპირდაპირი დაზიანება ეხება შემთხვევას, როდესაც პირი ზიანს განიცდის სხვა პირის პირდაპირი დაზიანების შედეგად; მისი ზიანი წარმოადგენს გარკვეულწილად ანაზღაურებად ამ სხვა პირის პირდაპირი დაზიანებისა. დელიქტურ სამართალში არაპირდაპირ დაზიანებული პირის მოთხოვნას, ჩვეულებრივ, გამორიცხავს მართლწინააღმდეგობის შემადგენლობის არარსებობა. ხელშეკრულების მხარე მხოლოდ მაშინ აგებს პასუხს იმ პირის ზიანისათვის, რომელიც არ არის ხელშეკრულების მხარე, როდესაც სრულდება რაიმე სახელშეკრულებო (ხელშეკრულებით გათვალისწინებული) ან არასახელშეკრულებო პასუხიმგებლობის შემადგენლობა (პასუხისმგებლობის შემადგენლობის არსებობის პრინციპი, *Tatbestandsprinzip*). თუ მესამე პირი მხოლოდ გაშუალებულად არის დაზიანებული, მაშინ ხელშეკრულების მხარე მესამე პირის ზიანისათვის მხოლოდ აბსოლუტური გამონაკლისის სახით აგებს პა-

სუხს, მაგალითად, ისეთ შემთხვევებში, როგორცაა მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია.³

ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში, არაპირდაპირი ზიანის ცნებით აღნიშნავენ ან მიუღებელ შემოსავალს⁴ ან არასავარაუდო ზიანს⁵ სკის 412-ე მუხლის გაგებით. მართალია, არაპირდაპირი კაუზალობა ზიანის სავარაუდოობის, ანუ ადეკვატურობის პრობლემატიკის ნაწილს წარმოადგენს,⁶ თუმცა არასავარაუდო და არაპირდაპირი ზიანის სინონიმებად მოხსენიება⁷ მაინც არ არის გამართლებული – არასავარაუდო შეიძლება იყოს ასევე ის ზიანი, რომელიც კაუზალობის ჯაჭვში სხვა, გარეგანი ფაქტორის ჩართვის გარეშე დგება.

ამის საპირისპიროდ, არაპირდაპირად დაზიანების, სხვაგვარად, ასევე, „მესამე პირის ზიანის“, პრობლემატიკას ბევრი არაფერი აქვს საერთო კაუზალობასთან, არამედ განეკუთვნება ზიანის ანაზღაურებაზე უფლებამოსილ პირთან განსაზღვრის, უფრო ზუსტად კი, ანაზღაურებადი ზიანის ცნების, საკითხს: მაშინაც კი, როდესაც დამსაქმებლისათვის სრულებით სავარაუდოა, რომ, დასაქმებულის მართლსაწინააღმდეგოდ სამსახურიდან დათხოვნით, მის შვილს შეუმცირდება საალიმენტო მოთხოვნა, ის მაინც არ აგებს პასუხს ამ შვილის წინაშე, რადგან ის მხოლოდ არაპირდაპირ არის დაზიან-

¹ გ. რუსიაშვილი, არაპირდაპირ დაზიანებული პირის მოთხოვნის გამორიცხვა, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, 26-ე და მომდევნო გვერდები.

² რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ჭანტურია (რედ.), წიგნი III, თბილისი 2019, მუხ. 412 16-ე და მომდევნო ველები.

³ რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, ზემოთ სქ. 1, 33-ე და მომდევნო გვერდი, იხ. იქ მითითებული ლიტერატურა.

⁴ შდრ. სუსგ №ას-354-2019, 5 ივლისი, 2019 წელი; სუსგ №ას-823-823-2018, 6 ნოემბერი, 2018 წელი; სუსგ №ას-80-80-2018, 20 აპრილი, 2018 წელი.

⁵ სუსგ №ას-669-2019, 11 ივლისი, 2019 წელი; სუსგ №ას-250-250-2018, 15 ივნისი, 2018 წელი; სუსგ №ას-54-54-2018, 13 თებერვალი, 2018 წელი; სუსგ №ას-167-163-2016, 1 ივლისი, 2016 წელი.

⁶ რუსიაშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ჭანტურია (რედ.), წიგნი III, თბილისი 2019, მუხ. 412 16-ე და მომდევნო ველები.

⁷ სუსგ №ას-1037-995-2014, 19 ივნისი, 2015 წელი.

ნებული და არ განეკუთვნება იმ პირთა წრეს, რომელთაც მოცემულ სიტუაციაში ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა შეიძლება ჰქონდეთ.⁸

I. კრედიტორის ინტერესი

კანონმდებლის გადაწყვეტილება, დელიქტის ჩადენის შემთხვევაში, სკ-ის 992-ე მუხლით ანაზღაურებადი ზიანის ფარგლები შემოსაზღვროს აბსოლუტური სიკეთის დაზიანებით ან დამცავი ნორმის დარღვევით,⁹ მიზნად ისახავს ანაზღაურებაზე უფლებამოსილ პირთა წრის შემოსაზღვრას აბსოლუტური უფლების მფლობელებითა და იმ პირით, რომელზეც ვრცელდება დამცავი ნორმა.¹⁰ ამიტომაც, მესამე პირისათვის ანაზღაურების მოთხოვნის მინიჭება სკ-ის 1006-ე მუხლის მიხედვით მხოლოდ გამონაკლისს წარმოადგენს. იგივე იტქმის ყველა სხვა კანონისმიერ დანაწესზე, რომელიც მესამე პირის ზიანის ანაზღაურებას აწესებს, მაშინაც კი, როდესაც მათ სახელშეკრულებო დაცვითი ურთიერთობა უდევს საფუძვლად. ამიტომაც, ჩვეულებრივ, არა მხოლოდ დელიქტიდან ზიანის ანაზღაურებაა შემოსაზღვრული სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით უფლებამოსილი კრედიტორით, არამედ, ასევე კრედიტორთან სპეციალური ურთიერთობიდან გამომდინარე ანაზღაურების ვალდებულებაც ამ ურთიერთობის ფარგლებითაა ზღვარდადებული. მართალია, ამგვარი შემოსაზღვრა პირდაპირ არ გამომდინარეობს სკ-ის 408-ე მუხლიდან; თუმცა სკ-ის 409-ე მუხლი „კრედიტორის ფულად ანაზღაურება“-ზე მითითებით ნათელყოფს, რომ ზიანის ანაზღაურების სამართლის ზოგადი ნაწილი მყარ კავშირს აბამს კრედიტორის სტატუსსა და ზიანის ანაზღაურების უფლებამოსილებას შორის და პირველს მეორის წინაპირობად მიიჩნევს. ამით მოქმედი პირისათვის უფრო მეტად გათვლადი (დაზღვევადი) ხდება ურთიერთობიდან გამომდინარე რისკები.¹¹ ეს მოსაზრება შეესატყვისება არა

მხოლოდ ქართველი და გერმანელი კანონმდებლის ნებას, არამედ წარმოადგენს ასევე საერთაშორისო ნასყიდობის კონტექსტშიც აღიარებულ პრინციპს (შდრ. ნასყიდობის შესახებ ვენის კონვენციის 74-ე მუხლი). რისკის შემოსაზღვრის პრინციპი სრულებით არ ხდება ზედმეტი, პასუხისმგებლობისაგან დაზღვევისა და მსხვერპლისათვის სულ უფრო და უფრო ფართო დაცვის მინიჭების ტენდენციებიდან გამომდინარე. მაშინაც კი, როდესაც სკ-ის 992-ე მუხლის მოქმედების სფეროს გაფართოება ხდება ახალი სამართლებრივი ფიგურის შექმნის გზით, როგორც არის „უფლება მოწყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე“, ზიანის ანაზღაურების ზღვარდამდები მექანიზმი მასში ჩადებულია ხოლმე, მაგალითად, პირდაპირი ჩარევის წინაპირობის მეშვეობით.¹² ამიტომაც ავარიის ბრალეულად გამომწვევი ხელოვანის დაზიანებისათვის პასუხს არ აგებს მისი დამსაქმებელი თეატრის წინაშე.¹³

თუ ვინ ჩაითვლება პირდაპირ და არაპირდაპირ დაზიანებულად, დამოკიდებულია შესაბამისი პასუხისმგებლობის შემადგენლობაზე. სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის შემთხვევაში ეს არის დარღვეული ვალდებულების მიმართულება/მიზანი (თუ ვის იცავს ის), დელიქტურ სამართალში – ხელყოფილი აბსოლუტური უფლების დაცული სფერო ან დამცავი ნორმის მიზანი. ამგვარად, პირველ შემთხვევაში უნდა შემოწმდეს, თუ ვის სასარგებლოდ იყო შეთანხმებული დარღვეული სახელშეკრულებო ვალდებულება, ხოლო მეორე შემთხვევაში, თუ რას მოიცავდა ხელყოფილი უფლების შინაარსი ან ვისზე ვრცელდებოდა დარღვეული ნორმის მიზანი/მოქმედების სფერო. არასახელშეკრულებო ვალდებულებები (აბსოლუტური უფლებიდან/დამცავი ნორმიდან) შეიძლება არსებობდეს ნებისმიერი პირის წინაშე; როგორც მესამე პირის, ისე ხელშეკრულების მხარის მიმართ. ამის საპირისპიროდ, სახელშეკრულებო ვალდებულებები, ზოგადად, არსებობენ მხოლოდ ხელშეკრულების მხარის წინაშე. მესამე პირისათვის ამ უფლების მინიჭება შეიძლება მოთხოვნის წინასწარ დათმობის გზით (სკ-ის 198-

⁸ რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, ზემოთ სქ. 1, 28-ე და მომდევნო გვერდი.

⁹ რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, ზემოთ სქ. 1, 29.

¹⁰ J. Esser/E. Schmidt, Schuldrecht AT, I/1, § 34 vor I.

¹¹ Lange/Schiemann, Schadensersatz, 4. Auf., München 2020, 456.

¹² გ. რუსიაშვილი/დ. ევნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, თბილისი 2015, 245.

¹³ Oetker in MüKoBGB, 6. Aufl. 2012, 7. Aufl., 2016, BGB § 249 Rn. 269; Lange/Schiemann, Schadensersatz, ზემოთ სქ. 11, 457.

ე მუხლი). შემდგომ გამონაკლისს წარმოადგენს ნამდვილი ხელშეკრულება მესამე პირის სასარგებლოდ (სკ-ის 349-ე მუხლი) და ხელშეკრულება მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტით. პირველ შემთხვევაში მესამე პირის მიმართ არსებობს შესრულების ვალდებულება, მეორე შემთხვევაში – სახელშეკრულებო დამატებითი ვალდებულება (დამცავი ვალდებულება). ორივე შემთხვევაში მესამე პირის სარგებელი წარმოიშობა – ცესიისაგან განსხვავებით – უკვე უშუალოდ ხელშეკრულების დადების მომენტში. თუ, მაგალითად, გამყიდველი ბრალეულად გადააქცილებს ნასყიდობის საგნის მიწოდების ვადას, ზოგადად, მხოლოდ მყიდველს შეუძლია მიუთითოს სკ-ის 404-ე მუხლზე და შეუძლია მხოლოდ საკუთარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა და არა, მაგალითად, იმ ზიანისა, რომელიც მიწოდების შეყოვნების გამო შემდგომ მყიდველთან დგება. თუმცა, თუ ხელშეკრულებაში შეთანხმებულია, რომ გამყიდველმა პირდაპირ საბოლოო მყიდველს უნდა მიანოდოს და ამ უკანასკნელს შეუძლია დამოუკიდებლად მოითხოვოს მიწოდება (ნამდვილი ხელშეკრულება მესამე პირის სასარგებლოდ), ამ შემთხვევაში საბოლოო მყიდველს აქვს დავიანებული მიწოდების გამო ვადის გადაცილებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა.

II. ხელშეკრულებით განპირობებული არასახელშეკრულებო პასუხისმგებლობა

კანონი არ იცნობს სპეციალურ დანაწესებს, რომელთა საფუძველზეც ხელშეკრულების მხარე მესამე პირის წინაშე აგებს პასუხს დელიქტური (ან ზოგადად: არასახელშეკრულებო) წესით. ძალაში რჩება პასუხისმგებლობის ზოგადი ნორმები და, უპირველეს ყოვლისა, სკ-ის 992-ე მუხლი. თუმცა ის ფაქტი, რომ პირმა თავი ხელშეკრულების ფარგლებში დაივალდებულა, შეიძლება აქტუალური გახდეს შესაბამისი პასუხისმგებლობის შემადგენლობის ფარგლებში, რადგან ცვლის იმ (კანონისმიერ) ვალდებულებით პროგრამას, რაც ხელშეკრულების მხარეს მესამე პირის წინაშე ეკისრება. განსაკუთრებით გასათვალისწინებელია, რომ სახელშეკრულებო ვალდებულების კისრებიდან შეიძლება გამომდინარეობდეს გარანტიის პოზიცია, რომელიც მხარეს ავალდებულებს ააცილოს

ზიანი მესამე პირის აბსოლუტურად დაცულ სიკეთეებს მათი აქტიური დაცვის გზით: ვინც, როგორც ინჟინერი, კისრულობს ვალდებულებას, მიწის ნაკვეთის მეპატრონის მაგივრად იზრუნოს გვერდით მდებარე ნაკვეთების უსაფრთხოებაზე, ეს ვალდებულება აკისრია არა მხოლოდ მეპატრონის წინაშე (ხელშეკრულებით), არამედ ასევე შესაბამისი ნაკვეთების მესაკუთრეების წინაშეც (ხელშეკრულების მიუხედავად). ამ შემთხვევაში მან, დამვალელები მესაკუთრის წარმომადგენელმა, უნდა იზრუნოს იმისათვის, რომ ამ ნაკვეთებს ზიანი არ მიადგეთ. თუ ის თავის ამ ვალდებულებას დაარღვევს, მაშინ მას ეკისრება მეზობლად მდებარე ნაკვეთების მესაკუთრეების მიმართ პასუხისმგებლობა სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით.¹⁴ ამ შემთხვევებისგან არის გასამიჯნი არქიტექტორის მიერ გამყიდველის დაკვეთით დასკვნის მომზადება გასაყიდ სახლთან დაკავშირებით, რომელიც გამიზნულია ასევე მყიდველისათვის. თუ მყიდველი ამ დასკვნის საფუძველზე გადაწყვეტს ნასყიდობის დადებას და შემდეგ აღმოჩნდება, რომ დასკვნა არასწორი იყო და ამის გამო მას ზიანი მიადგა, მას უნდა ჰქონდეს პირდაპირ არქიტექტორისაგან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, მიუხედავად იმისა, რომ მასთან ხელშეკრულება არ დაუდია. თუმცა შვეიცარულ სასამართლო პრაქტიკაში გამოთქმული მოსაზრების საწინააღმდეგოდ, რომელიც მოთხოვნის საფუძველად „ნდობაზე დამყარებულ პასუხისმგებლობას“ მიიჩნევს, რომელიც „ხელშეკრულებასა და დელიქტს“ შორისაა,¹⁵ ანაზღაურება უნდა დაემყაროს ხელშეკრულებას მესამე პირის მიმართ დამცავი ეფექტით.¹⁶

II. კრედიტორის ცვლილება

ეკონომიკური თვალსაზრისით მესამე პირმა ცალკეულ შემთხვევებში მაინც შეიძლება მიიღოს კომპენსაცია იმგვარად, რომ მასზე გადავიდეს დაზარალებულის მიმართ მოთხოვნა კა-

¹⁴ BGE 4C.296/1999, 28.1.2000.

¹⁵ BGB 130 III 345; შდრ. A. Koller, in: Alfred Koller (Hrsg.) Dritthaftung einer Vertragspartei, Haftpflicht - und Versicherungsrechtstagung, St. Gallen 2005, 6.

¹⁶ გ. რუსიაშვილი, ვალდებულებითი სამართალი, თბილისი 2020, 235-ე და მომდევნო გვერდები.

ნონისმიერი ცესიის გზით (სკ-ის 832, 844-ე მუხლები).

თუ არაპირდაპირ დაზიანებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის კრედიტორი სახელმწიფო კრულებო ცესიის გზით ხდება, აქ შემდეგი განსხვავების გაკეთებაა აუცილებელი: უზრუნველყოფითი ცესიისას, რეალიზაციის მომენტის დადგომამდე, გადამწყვეტია ცედენტის პიროვნება, რადგან, ჩვეულებრივ, მხოლოდ მას შეიძლება შეეხოს ზიანი.¹⁷ ყველა სხვა ცესიის შემთხვევაში გადამწყვეტია ცესიონერის ზიანი: დამზიანებელმა უნდა გაითვალისწინოს დათმობის შესაძლებლობა. თუ მას სურს, რომ გვერდი აუაროს ამ რისკს, მან უნდა გამოირიცხოს ცესიის შესაძლებლობა სკ-ის 199 I მუხლის მიხედვით.¹⁸

გამიჯვნისა და მიკუთვნებადობის კუთხით განსაკუთრებით პრობლემურია პირდაპირ დაზიანებული პირის მოკვლისა და მისი დაზიანების შედეგად გარდაცვალების შემთხვევები. ამასთან, მემკვიდრეებზე ყოველ მიზეზ გარეშე გადადის მემკვიდრეობით გადასვლადი ანაზღაურების მოთხოვნები, რომლებიც ჰქონდა უკვე თავად მემკვიდრებელს პირადად მასთან წარმოშობილი ზიანიდან გამომდინარე. მაგალითად, გარდაცვლილი მემკვიდრეებს უტოვებს მოთხოვნებს მისი (ამაო) მკურნალობის ხარჯების ანაზღაურებასთან დაკავშირებით და ასევე მისი არაქონებრივი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნას, ისევე როგორც ჯერ კიდევ სიცოცხლეში მის მიერ ხელიდან გაშვებული მოგების ანაზღაურების მოთხოვნას. ამის საპირობისპიროდ, თუ დადგენილია, რომ მემკვიდრეული ასევე გარდაცვალების შემდგომ პერიოდშიც მიიღებდა მოგებას, გამოირიცხება მის ანაზღაურებასთან დაკავშირებით მოთხოვნის მემკვიდრეებზე გადასვლა, რადგან ეს მოთხოვნა მემკვიდრეებელთან აღარ წარმოშობილია; მემკვიდრეს, მართალია, ადგება ზიანი, რადგან სავარაუდოა, რომ მისი სამკვიდრო მემკვიდრეების მიერ მიღებული მოგებით გაიზრდებოდა; მაგრამ ის არ არის პირდაპირ დაზიანებული, რის გამოც მასთან არ სრულდება საკუ-

თარი ზიანის ანაზღაურების წინაპირობები.¹⁹ ეს აირეკლება ასევე იმ ეკონომიკურ ტვირთზე, რომელიც აწვება მემკვიდრეს მამკვიდრებლის გარდაცვალებიდან გამომდინარე: თუ მემკვიდრე ველარ იყენებს სამკვიდროში მისთვის დატოვებულ ნივთებს და მათი მხოლოდ ჩალის ფასად გასხვისება შეუძლია, ამ ნივთების გაუფასურების ზიანის მოთხოვნის უფლება მას არ აქვს.²⁰ თუ მემკვიდრეს უნევს პასუხისგება, გამომდინარე იქიდან, რომ ის აუქმებს მამკვიდრების მიერ დადებულ ნასყიდობის ხელშეკრულებას, აქაც გამოირიცხება ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა მამკვიდრებლის სიკვდილის გამომწვევი პირის მიმართ.²¹ მემკვიდრეს ასევე არ შეუძლია მოითხოვოს დანაკარგები, რომელიც შეექმნა მამკვიდრებლის სანარმოს ლიკვიდაციის პროცესში.²²

ზიანის ანაზღაურება იმ უფლებების ნაადრევი დამთავრების გამო, რომლებიც მემკვიდრეობით არ გადადის (მაგ. უზუფრუქტი, პირადი სერვიტუტი) მამკვიდრებლის მიმართ გამოირიცხება იმიტომ, რომ, ზოგადად, „სუბიექტზე ორიენტირებული ხელყოფისას“ ობიექტზე მიბმული ამო დანახარჯები არ ანაზღაურდება;²³ ხოლო მემკვიდრეები აქაც ვერ ჩაითვლებიან პირადად დაზიანებულად. თუ მემკვიდრეების დაზიანებასთან ერთად დაზიანდა მისი კუთვნილი, მემკვიდრეობით გადაცემადი ნივთი, განსაკუთრებით, მაგალითად, ავტომანქანა, ამ შემთხვევაშიც მხოლოდ მემკვიდრებლისათვის პირადად მიყენებული ზიანი უნდა იყოს ანაზღაურებადი²⁴: შეკეთებისათვის დახარჯული დროისა (სკ-ის 408 I, III მუხლის ანალოგიით²⁵) და შეკეთების ხარჯების

¹⁷ RGZ 155, 52.
¹⁸ BGHZ 72, 150; *Lange/Schiemann*, *Schadensersatz*, ზემოთ სქ. 11, 468.

¹⁹ *H. Stoll*, *Der Tod als Schadensfall*, in: XENION. Festschrift für Pan. J. Zepos, II. Band, Athen u.a. 1973, 689.
²⁰ *H. Stoll*, *Der Tod als Schadensfall*, in: XENION. Festschrift für Pan. J. Zepos, II. Band, Athen u.a. 1973, 697.
²¹ BGH NJW 1962, 911.
²² BGH VersR 1965, 1077; *Lange/Schiemann*, *Schadensersatz*, ზემოთ სქ. 11, 457.
²³ BGHZ 55, 146, *რუსიაშვილი*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ჭანტურია (რედ), ნიგნი III, თბილისი 2019, მუხ. 414 12-ე და მომდევნო ველები.
²⁴ შდრ. *H. Stoll*, *Der Tod als Schadensfall*, in: XENION. Festschrift für Pan. J. Zepos, II. Band, Athen u.a. 1973, 687.
²⁵ შდრ. *რუსიაშვილი*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ჭანტურია (რედ), ნიგნი III, თბილისი 2019, მუხ. 414 20-ე და მომდევნო ველები.

(ექსპერტიზა, ფინანსირება და ა. შ.), ასევე შემცირებულ ღირებულებასთან დაკავშირებული (სკ-ის 409-ე მუხლი) მამკვიდრებლის მოთხოვნის უფლება, მის ზიანთან მიმართებით, გადადის მემკვიდრეებზე. გამოყენების შესაძლებლობა, როგორც ასეთი, მამკვიდრებელს იმ დაზიანების გამო, რომელმაც მისი სიკვდილი გამოიწვია, ჩვეულებრივ, არ ექნებოდა და შესაბამისად მას ამის გამო ზიანიც არ მისდგომია. მემკვიდრისათვის ნივთი, რომელსაც ის – ნაადრევად – მოულოდნელად მოიპოვებს, ვერ იქნება მისი პირადი ეკონომიკური სფეროსათვის ცენტრალური მნიშვნელობის,²⁶ რის გამოც მემკვიდრის მდგომარეობაზე ორიენტირება ნაცვლად მამკვიდრებლის მდგომარეობისა არაფრის მომცემია. გარდა ამისა, დოგმატურად აქაც რჩება ის რეზულტატი, რომ თანმდევი ზიანის ანაზღაურება პირადი დაზიანების გარეშე წარმოადგენს მხოლოდ გამონაკლისს, რისთვისაც აუცილებელია შესაბამისი კანონისმიერი საფუძვლის არსებობა.

III. არაპირდაპირ დაზიანებულის ზიანის ანაზღაურება პირდაპირ დაზიანებული პირის ანაზღაურების უფლების გაფართოების გზით

კრედიტორის ინტერესის დოგმის ზოგადი აღიარების მიუხედავად, დროთა განმავლობაში, არაპირდაპირი ზიანის ანაზღაურების შემთხვევები სულ უფრო მნიშვნელოვანი ხდება ზიანის ანაზღაურების სამართალში. ერთ-ერთი, – სულ მცირე, ირიბი, – გზა მესამე პირების დანაკლისისა და მოთხოვნილებების გათვალისწინებისა მდგომარეობს დაზიანებულის ეკონომიკური ზიანის დეტალურ ანალიზში. მაგალითად, არასწორად ჩატარებული სტერილიზაციის დროს სამედიცინო მომსახურების ხელშეკრულების კრედიტორის ზიანი მდგომარეობს არასასურველი შვილის რჩენის ვალდებულებაში.²⁷ ამ ზიანის ანაზღაურებადად მიჩნევისას, მესამე პირის (ბავშვის) მოთხოვნილებები იქცევა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის მასშტაბად. ეს არ ცვლის იმას, რომ აქ, მართა-

ლია, სხვის წინაშე საკუთარ პასუხისმგებლობას ეხება საქმე, თუმცა ეს მაინც ანაზღაურება როგორც საკუთარი ზიანი და გამომდინარეობს სკ-ის 408 I მუხლიდან: დამზიანებელი ქმედების გარეშე ზიანის ანაზღაურების კრედიტორი საერთოდ არ გახდებოდა მესამე პირის მოვალე. აქ ზიანი ანაზღაურდება მაშინაც კი, როდესაც კრედიტორი უქონელია და საკუთარი ქონებიდან ბავშვს ვერ არჩენდა.²⁸

კრედიტორის ინტერესის დოგმას არ ცვლის არც ახლო ნათესავის სტუმრობის ხარჯების ანაზღაურება: გამყარებული სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით ეს ხარჯები წარმოადგენს სკ-ის 408 I, III მუხლის მიხედვით მოსათხოვ, მკურნალობის ხარჯების ნაწილს, რომელიც უნდა აუნაზღაურდეს საავადმყოფოში მოხვედრილ დაზიანებულ პაციენტს.²⁹ ამ შემთხვევაშიც სახეზეა პირდაპირ დაზიანებულის ზიანი, რომლის ფარგლებიც განისაზღვრება მესამე პირის – საავადმყოფოში მისული სტუმრის – დანახარჯებით. ის ფაქტი, რომ ეს ახლო ნათესავები დანახარჯებს დამზიანებულის ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების არსებობის გარეშე ვერ აინაზღაურებდნენ, საბოლოო ჯამში, უმნიშვნელოა.³⁰

დასაწყისში ნახსენები, არაპირდაპირი (გაშუალებული) კაუზალობის შედეგად დამდგარი ზიანის ანაზღაურებადობაც – რაც, მართალია, დოგმატურად არაპირდაპირი დაზიანებისაგან ცალსახად გასამიჯნია – საბოლოო ჯამში, წარმოადგენს პასუხს, გარკვეულ ფარგლებში, მესამე პირების ზიანის მოცვისა და ანაზღაურების აუცილებლობაზე. ამ სამართლებრივი ფიგურის მეშვეობით პირი, რომელიც, ერთი შეხედვით, მხოლოდ როგორც მესამე პირი ისე შეიძლება იყოს დაზიანებული, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის საფუძვლის გაფართოების შედეგად მოცული ხდება ამ უფლებით და ითვლება პირდაპირ კრედიტორად.³¹ ამ კონტექსტს განეკუთვნება: ზიანის ანაზღაურების უფლების მინიჭება ჯერ კიდევ არშობილისათვის³² ან

²⁶ BGHZ GS 98, 212; შდრ. ცენტრალური მნიშვნელობის სიკეთებთან დაკავშირებით *რუსიაშვილი*, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ჭანტურია (რედ), წიგნი III, თბილისი 2019, მუხ. 414 9-ე და მომდევნო ველები.

²⁷ BGH NJW 2000, 1782.

²⁸ BGHZ 59, 148.

²⁹ *Oetker*, in *Münchener Kommentar zum BGB*, 7. Aufl. 2016, § 249 Rn. 411-ე და მომდევნო ველები.

³⁰ BGHZ 106, 28, 30.

³¹ შდრ. *რუსიაშვილი*, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, ზემოთ სქ. 1, 29-ე და მომდევნო.

³² BGHZ 58, 48.

საერთოდ ჩაუსახავისათვის³³ ან ახლობელი პირის დაზიანების შემსწრესათვის, რომელმაც შოკი მიიღო.³⁴ იგივე ითქმის დელიქტური წესით დაცული სიკეთეების ახალი აბსოლუტური უფლებებით შევსებაზე, როგორც არის მხოლოდ „შიშველი“ მფლობელობა,³⁵ მოლოდინის უფლება³⁶, უფლება მონყობილ და ამუშავებულ საწარმოზე,³⁷ ისევე როგორც, მესამე პირის მიმართ დამცავეფექტიანი ხელშეკრულებასა³⁸ და მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაციასთან დაკავშირებით.

განსაკუთრებით აღსანიშნი მცდელობა, პირდაპირ დაზიანებული პირის ზიანის ანაზღაურების ფარგლებში მესამე პირის ზიანის მოქცევისა და ამით მისი გაფართოებისა, განახორციელა გერმანიის უმაღლესმა ფედერალურმა სასამართლომ, ე. წ. „საზოგადოებისათვის სასარგებლო გამჭოლი პასუხისმგებლობის“ (gesellschafterfreundlichen Durchgriff) სამართლებრივი ფიგურის შექმნით: სააქციო საზოგადოების მმართველი საბჭოს პრეზიდენტი, რომელიც მის კაპიტალში 99,5%-ით იყო წარმოდგენილი, სათხილამურო ინციდენტის შედეგად, რომელიც დამზიანებელმა ბრალეულად გამოიწვია, შეიქმნა შრომისუუნარო, რის გამოც საზოგადოებას მიაღდა ზიანი 300 000 გერმანული მარკის ოდენობით. ამ ზიანის ანაზღაურების უფლება გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ მიანიჭა პირადად აქციონერსაც. სასამართლოს მიხედვით, აქ საზოგადოების ზიანი იქცა აქციონერის ზიანად, რადგან საზოგადოება უნდა ჩაითვალოს მისი პარტნიორის გარკვეული ტიპის სპეციალურ ქონებად. ჩვეულებრივ, აქციონერის მიერ მოთხოვნილი ზიანის ანაზღაურების გადახდა უნდა მოხდეს საზოგადოების ქონებაში მისი კაპიტალის შენარჩუნების მიზნით. თუმცა მოცემულ შემთხვევაში გადაწყვეტა უნდა ყოფილიყო განსხვავებული,

რადგან საზოგადოებას საერთოდ არ ჰქონდა საკუთარი მოთხოვნის უფლება. ამ სიტუაციაში ზიანის ანაზღაურება საზოგადოებისათვის, აქციონერის ნაცვლად, იქნებოდა ზიანის ანაზღაურება „დასაცავი ინტერესის გარეშე“. ეს შედეგი გერმანიის უმაღლესმა სასამართლომ კიდევ ერთხელ დაადასტურა თავის შემდგომ გადაწყვეტილებაში.³⁹

მოცემულ საქმეში გამოსაყოფია ორი მნიშვნელოვანი ასპექტი: პირველ რიგში, რა თქმა უნდა, ზედმეტია იმის ხსენება, რომ აქ აქციონერის ყოველგვარი მოთხოვნა გამორიცხული იქნებოდა, პირადად მისი დაზიანების გარეშე; ანუ მხოლოდ საზოგადოება რომ დაზიანებულიყო. თუმცა ესეც არასაკმარისი იქნებოდა, საზოგადოებას საკუთარი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება რომ ჰქონოდა. მიუხედავად ამისა, ეს გადაწყვეტა, რომელიც გულისხმობს პარტნიორის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის გაფართოებას იმგვარად, რომ მან მოიცვას საზოგადოებისათვის მიყენებული ზიანი, დღესდღეობით ცალსახად უკუგდებულა.⁴⁰ პრინციპი, რომლის მიხედვითაც საზოგადოების პარტნიორის სამართლებრივი მდგომარეობა გამიჯნულია საზოგადოების, როგორც იურიდიული პირის, სამართლებრივი მდგომარეობისაგან, არ შეიძლება უკუგდებულ იქნას იმგვარად და იმ ილეთის მეშვეობით, რომ პარტნიორის ზიანის გამოთვლა მოხდეს საზოგადოების ზიანის გათვალისწინებით. საზოგადოებაში წილის ღირებულება ისე მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული სამომავლო მოგების მიღების მოლოდინზე, რომ ხანმოკლე პერიოდის განმავლობაში მოგების ვერმიღება შეიძლება საერთოდ გავლენის გარეშეც კი დარჩეს საზოგადოებაში წილის ფასზე. მაგრამ ასევე პარტნიორის მიერ მისაღები მოგებაც არ არის პირდაპირ დამოკიდებული იმ მოგებაზე, რომელსაც იღებს საზოგადოება პარტნიორის პირადი შრომის შედეგად: რეზერვების გაკეთების პოლიტიკა, ვალების ჩამონერის შესაძლებ

³³ BGHZ 8, 243; შდრ. რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, ზემოთ სქ. 1, 29.
³⁴ რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, ზემოთ სქ. 1, 29.
³⁵ გ. რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 1/2019, 85; რუსიაშვილი/ევგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, ზემოთ სქ. 12, 79-ე და მომდევნო გვერდები, 200.
³⁶ რუსიაშვილი/ევგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, ზემოთ სქ. 12, 200.
³⁷ რუსიაშვილი/ევგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, ზემოთ სქ. 12, 201
³⁸ Lange/Schiemann, Schadensersatz, ზემოთ სქ. 11, 458.

³⁹ BGH NJW-RR 1989, 684.
⁴⁰ Heinrichs, in Palandt BGB Komm., 73. Aufl., 2014, Vor § 249 Rn. 111; Oetker, in Münchener Kommentar zum BGB, 7. Aufl. 2016, § 249 Rn. 275; Kuckuk, in: Erman, 10. Aufl., § 249 Rn 147; M. Lieb, Schadensersatzansprüche von Gesellschaftern bei Folgeschäden im Vermögen der Gesellschaft, FS Fischer, 1979, 385; W. Schulte, Die Vermögenseinbuße bei einer Kapitalgesellschaft - ein ersatzfähiger Schaden des Alleingeschafters? NJW 1979, 2230.

ბლობა, სხვადასხვა სამენარმეოსამართლებრივი და საგადასახადო რეგულაციები დივიდენდებთან დაკავშირებით და ა. შ. წარმოადგენენ მთავარ არგუმენტს ამ მოგების პირდაპირ დივიდენდად გარდაქმნის შესაძლებლობისა და, ამგვარად, პარტნიორისა და საზოგადოების მიერ მისაღები შემოსავლის გაიგივების წინააღმდეგ.⁴¹ პარტნიორსა და საზოგადოებას შორის არსებული მიჯნის გადალახვა არ უნდა მოხდეს არც მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაციის⁴² ფიგურის მეშვეობით.⁴³ ამისათვის აუცილებელი იქნებოდა ამ სამართლებრივი ფიგურის გამოყენების სფეროს დამატებით კიდევ ახალ

შემთხვევათა ჯგუფით შევსება; მესამე პირის ზიანის ლიკვიდაცია კი ისედაც ფუნდამენტურად არის გაკრიტიკებული და მისი გაფართოება იმ შემთხვევების მიღმა, რომელიც სასამართლო პრაქტიკაშია აღიარებული, გაუმართლებელი ჩანს.

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ მესამე (არაპირდაპირად დაზიანებული) პირის ზიანის არანაზღაურებადობის დოგმიდან გამონაკლისი არ დაიშვება.⁴⁴ ყველა ზემოთ მოყვანილი შემთხვევა, რომელიც ზღვარზეა, წარმოადგენს მხოლოდ აზრობრივ მანიპულაციას ზიანის ცნებაზე, რაც მხოლოდ წინასწარმოცემულ შეზღუდულ ჩარჩოებშია დასაშვები და არა ამ დოგმის დარღვევას.

⁴¹ Reuter, in Münchener Kommentar zum BGB, 4. Aufl. 2001, § 21 Rn. 30.

⁴² რუსიაშვილი, შედარებითი სამართლის ჟურნალი 11/2020, ზემოთ სქ. 1, 33-ე და მომდევნო გვერდი.

⁴³ U. Hüffer, Der Verlust der Gesellschaft als Schaden des Alleingesellschafters, NJW 1977, 1285, შდრ. ასევე სუსგ №ას-457-436-2015, 06 ივნისი, 2016 წელი.

⁴⁴ გარდა იმ გამონაკლისებისა, რაც წინა სტატიაში იქნა განხილული.